

Pál Horváth, A módszertani és koordinációs problémák szerepe a modern jogtörténetben (Úloha metodických a koordinacyjnych problémov v modernej právnej histórii). In: *Acta Facultatis Politico-Juridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae*, Tom. XVIII, 1976, s. 3-31

Táto štúdia vedúceho maďarského marxistického právneho historika obsahuje rozbor metodických otázok právnej historiografie a preto vyžaduje bližšiu pozornosť aj našich právnych historikov. To tým viac, lebo sa v nej nadväzuje na výsledky spolupráce československých a maďarských právnych historikov, ktorá sa rozvinula v posledných dvoch desaťročiach.

Konštatuje sa, že sa upevnili základy maďarskej marxistickej právnej historiografie a okrem toho prevládol poznatok, podľa ktorého sa právnohistorickým výskumom formuje aj verejná mienka. Za posledné dve desaťročia sa oproti niekdajšej buržoáznej právnej historiografii dosiahol významný pokrok. Pritom sa medzinárodnými stykmi získala informatívne koordinujúca základňa pre domáci výskum. V tejto súvislosti sa vyzdvihuje obdobný vývin, ktorý v Československu analyzovali právní historici Vaněček, Bianchi, Procházka a Malý.

Podrobne sa rozoberajú výsledky, ku ktorým vo svojich publikáciách dospel Karpát kritickým rozborom maďarsko-československých právnohistorických vedeckých stykov. Pritom sa s dôrazom poukazuje na požiadavku, ktorú vyslovil menovaný autor na adresu maďarskej právnej historiografie, aby sa totiž v Maďarsku dôsledne venovala pozornosť výsledkom slovenskej právnej historiografie. Toto stanovisko sa kvalifikuje ako účinná pomoc v záujme zdravého právneho myslenia v maďarsku, založeného na myšlienke koordinácie. Poslúži to významne marxistickému hodnoteniu výsledkov maďarskej právnej historiografie, ich porovnaniu s výsledkami slovenskej právnej historiografie, poznaniu ďalších úloh výskumu a objasneniu problémov moderného právnohistorického výskumu vo všeobecnosti.

Osobitná pozornosť sa venuje syntetickému dielu o dejinách štátu a práva v Československu v období kapitalizmu. Vznik tohto diela sa pripisuje úsiliu vedúcich právnych historikov, ako sú Vaněček, Bianchi, Procházka, Malý a i. Na tomto diele sa hodnotí ako dôležitý klad skutočnosť, že v ňom sa po prvý raz uplatnili súborné výsledky marxistického právnohistorického výskumu v Československu. No popri tom sa použili a kriticky prehodnotili všetky činitele buržoázneho právneho historizmu, ktoré bolo možno považovať za relevantné. Aj keď sa pozornosť v tomto diele sústredila na modernú právnu históriu, a

najmä na 20. storočie, predsa sú v ňom zahrnuté všetky podstatné výdobytky syntézy založenej na širokej výskumnej základni.

No aj ďalšie výsledky práce československých právnych historikov sú oporou snáh maďarských právnych historikov o metodiku a koordináciu v celej oblasti modernej marxistickej právnej historiografie. To platí predovšetkým o bibliografických prácach Vaněčka, Procházku a Malého. No pozornosť maďarských právnych historikov upútavajú historické skúsenosti výstavby moderného štátu, ktoré skúmali Vaněček, Klabouch a Houser. Ďalej sa táto pozornosť obracia na uplatnenie idey národného štátu v politických snahách Slovákov v revolučných rokoch 1848-49, čo skúmal Rebro. Ten istý autor tiež objasnil proces, v ktorom sa ukazuje ďalšie prežívanie rímskeho práva v našej kultúrnej oblasti. Kejř a Urfus významne prispeli k výskumu dejín miest. Týmito výsledkami československej právnej historiografie sa rozšíril výskum dejín triednej štruktúry feudalizmu a odhalili sa právnohistorické korene národnostnej otázky.

V tejto súvislosti sa kladne hodnotí aj pramenná edícia, o ktorú sa zaslúžili slovenskí historici Ratkoš, Butvin a Kropilák. Poukazuje sa na výsledky výskumu obdobia československých právnych dejín po r. 1918, ku ktorým dospel Hubenák. Napokon sa súhrnne hodnotí celkový rozmach československej právnej historiografie ako príklad rozmachu tohto odboru, ktorý je síce príznačný pre všetky socialistické krajiny strednej a východnej Európy, ale pre Maďarsko má osobitný význam.

Pokiaľ ide vo všeobecnosti o právny historizmus v práve uvedených krajinách; platí o ňom podľa autora, že jeho charakteristickou črtou je nový obsah, ktorým je naplnený výskum právneho vývoja jednotlivých národov. Tento obsah sa zakladá na úsilí začleniť každú jednotlivú zložku uvedeného vývoja do systému všeobecných súvislostí, ktoré presahujú hranice národných štátov. Pre toto úsilie, ktoré získalo medzinárodné uznanie, je charakteristická marxistická ideovosť. Lebo sa zameriava na to, aby sa odhalila každá doterajšia hodnota vedeckého pokroku, aby sa metodicky podložili snahy o analytický a syntetický výskum a vo všeobecnosti sa zdôraznila nerozlučnosť národných a všeobecných súvislostí právneho vývinu. Podľa tohto stanoviska sa uvoľňuje národnostná uzavretosť, odhalujú sa spoločensko-ekonomické príčiny, ozrejmuje sa všeobecné súvislosti a tak sa buduje moderná historiografia. Tým sa podarí prekonávať nevedecké predsudky a napomáhať medzinárodnú spoluprácu.

Napriek týmto výdobytkom sa časom rozmohli schematizujúce a popisné postupy. Spôsobili obmedzenie metodických možností alebo rozšírenie metodickej nenáročnosti. Analýzou príčin toho sa ukázalo, že pritom išlo o relatívne zanedbávanie metodického výskumu. Odhalením

týchto príčin sa však navodilo opätne oživenie metodického výskumu a v priebehu posledných dvoch desaťročí sa pritom nahromadila literatúra o možnostiach uplatnenia komparatívnych metód. Záujem o tieto metódy sa v posledných rokoch v marxistickej historiografii neprestajne stupňuje. Popri Československu, Poľsku a NDR vystupuje v tom do popredia najmä ZSSR.

V sovietskej právnej vede sa bádatelia vo všeobecnosti neusilovali vybudovať azda abstraktnú metodiku komparatistiky pre všetky odbory vied o štáte a práve. Ale podľa novších metodických skúseností usporiadali do systému poznatky, ktoré sa nahromadili uplatňovaním porovnávacích metód v jednotlivých oblastiach právovedy. Na popud poznatkov klasikov marxizmu sa pritom podrobila prísnej kritike súčasná buržoázna právna komparatistika. Porovnávanie sa pripúšťa medzi rôznymi odbormi, ustanovizňami a funkciami práva, vyhľadávajú sa analógie, odhaľuje sa recepcia a vzájomné vplyvy. To všetko napokon vedie aj k analýze právneho historizmu, ktorý sa dostal tiež do spojitosti s komparatistikou.

V oblasti právneho historizmu sa v tejto súvislosti kladie dôraz na dve mimoriadne významné historiografické ťažiská. Prvé je vzťah právnohistorickej školy ku komparatistike, ktorý vznikol v prusko-nemeckej oblasti a rozšíril sa v buržoáznej právnej vede v celej strednej a východnej Európe. Druhé ťažisko je v objasnení úlohy, ktorú zohrali klasikovia niekdajšej ruskej právnej historiografie Vinogradov a Kovaljovskij. Z nich Kovaljovskij bol ten, ktorého prácu aj Marx vysoko hodnotil.

V modernom marxistickom výskume metodológie sa analyzujú skúsenosti pokrokových komparatistov, ale aj výsledky výskumu praslávanského právneho vývoja, ahistoricky skresleného politickým zameraním. Pre niekdajšie Uhorsko platí Leninov výrok, podľa ktorého táto krajina bola blízka Rusku nielen zemepisne, ale aj v oblasti právneho historizmu, ktorý sa vyvinul súčasne s reakčnými ideami. Preto v tejto oblasti Európy právnický nacionalizmus dlho hatil právnou komparatistikou.

Podľa marxistickej právnej vedy sa vyžaduje porovnávanie aj zo stránky špeciálnych javov právneho vývinu. Zásadne však podľa autora je metodické zdôvodnenie porovnávacieho právnohistorického výskumu taký komplex vedeckých úloh, ktorý v právnej historiografii socialistických krajín patrí medzi najdynamickejšie. Pritom v oblasti právnohistorického výskumu sa ukazuje živý príklad toho, aké požiadavky kladie potreba integrácie vied. Dejiny štátu a práva, založené na marxistickej typologii právnych poriadkov, sú nerozlučne späté so spoločensko-ekonomicko-politickými dejinami, ba aj s kultúrnymi de-

jinami. Preto platí, že právnohistorická veda je metodická až potom, keď je vhodná na integrovanie poznatkov.

Medzi najväžnejšie omyly nedávnej minulosti patrilo to, že porovnávací výskum sa obmedzil na oblasť všeobecných právnych dejín, ktoré sa v tom čase osamostatňovali. Proti tomu podľa novších marxistických metodických skúseností nemožno stotožňovať porovnávaciu právnu históriu so všeobecnou. V protiklade k nacionalizmu buržoázneho obdobia sa hlása potreba porovnávať výsledky domáceho výskumu s medzinárodným. Mimoriadny význam pritom má spolupráca s právnou historiografiou susedných krajín. V tomto smere sa uplatnil vplyv všeobecných právnych dejín, ktoré sa vyvinuli v socialistickej vede. V Maďarsku a v susedných krajinách prevládli popisné všeobecné právne dejiny. To napomohlo prekonávať zvyšky buržoázneho nacionalizmu, zdolávať jednostrannú orientovanosť na stredovek a obrátiť pozornosť na novovek a najnovší vek.

Sovietski bádatelia podrobili v tomto duchu modernej analýze buržoázne štátne a právne systémy. Relevantné príklady hlavných právnych systémov sa pritom použili ako zložky celkového obrazu, ktorý vyjadruje základné tendencie právneho vývinu. Z tohto obrazu vystupujú do popredia tak analogické črty, ako aj význačné zvláštnosti. V porovnaní s týmito výsledkami sa v Maďarsku prejavuje zaostávanie. Hoci sa v tejto krajine od 60.-tych rokov vynára pod sovietskym vplyvom úsilie o metodickú koordináciu, predsa sa nevykonalo dosť v oblasti historického výskumu typov právnych systémov, ktoré majú socialistickej charakter. Maďarská právna historiografia bude ešte určitý čas odkázaná na to, aby za svoju poprednú úlohu považovala výskum oneskoreného buržoázneho právneho vývinu, ktorý prebiehal podľa prusko-nemeckého vzoru. Podľa medzinárodných vedeckých skúseností tento vývin bol organickou zložkou vývinu buržoáznej skupiny práva rozvinutej na východ od Labi. Tento vývin spôsobil kompromisy a zložité pomery. Pokiaľ išlo o Rusko, podrobili sovietski autori tieto pomery dôkladnej analýze. Ich výsledky sa tu záverom reprodukujú.

Význam, ba záslužnosť tejto štúdie je v tom, že sa ňou upozorňuje na základné metodické úlohy právnej historiografie v podmienkach socialistického spoločenského zriadenia. To sú úlohy, ktorým doteraz nebolo možno venovať širšiu pozornosť, lebo bolo naliehavé vyplňovať medzery zdedené z minulosti a odstraňovať nános nevedeckých predsudkov, najmä nacionalistických. Autor sa popri svojej pedagogickej činnosti sústreďuje práve na tieto úlohy. Jeho závery, ktoré pritom vyvodzuje, sú však aj výzvou, ktorá je adresovaná právníkom v oblasti dejín štátu a práva nielen v jeho vlasti, ale aj v ostatných socialistickej krajinách. Platí najmä aj československým právnym

historikom, a to hlavne preto, lebo oblasť ich výskumu sa z veľkej časti časove aj priestorove prekrýva s oblasťou výskumu maďarských právnych historikov. Preto sa žiada, aby sme prácu autora uvítali ako iniciatívu a významný príspevok k integrácii práce právnych historikov socialistických krajín.

Jozef Karpát